

Kulturmiljö

Lunds kommun innehåller omfattande och mångfacetterade kulturmiljöer som har utvecklats till unika miljöer med specifika värden. Kulturmiljöerna är bland de viktigaste beståndsdelarna i det som utgör en god livsmiljö.

Lunds kommun är belägen inom en gammal centralbygd med spår av kontinuerlig mänsklig påverkan sedan Skandinavien befolkades. Stora delar av kommunen innehåller kulturhistoriskt värdefulla miljöer, vilka utgör stora attraktioner för boende och besökare. Även om vissa delar är tydligare än andra och en del har skydd eller är utpekade i olika underlag ska respektive plats och miljö analyseras efter dess förutsättningar och dess värde och kvaliteter beaktas eller skyddas.

I tätorterna ska tidsdjupen i bebyggelsen värnas och de olika karaktärerna i bebyggelsen behandlas varsamt vid tillägg och ändringar i miljöerna. I landsbygdens och de mindre tätorternas kulturmiljöer, ska särskild hänsyn tas till de långa tidsdjupen och överlagrade spår förknippade med landskapets brukande, såväl på slätten som i skogs- och åslandskapen och i vattennära miljöer. Vid förändringar ska platsens historia och de fysiska uttrycken för denna, tillmätas en särskild betydelse. För att säkerställa god kvalitet i arbetet och möjliggöra en god dialog med allmänheten och fastighetsägare, ska kunskapsunderlagen uppdateras. För områden som saknar underlag ska underlag tas fram efter prioritering.

Kulturmiljön är en resurs att ta tillvara och utveckla. Det är också en skyldighet för Lunds kommun att tillvarata de miljöer som utgör riksintressen för kulturmiljövården. I Lunds kommun finns även ett par områden med landskapsbildsskydd. Skyddet infördes innan begreppet riksintresse fanns för att på ett enklare sätt än genom reservatsbildning kunna skydda stora områden från större påverkan eller förändring. Det var framförallt de visuella upplevelsevärdena i landskapet som man önskade skydda.

Utöver riksintressena finns ett antal miljöer beskrivna i Länsstyrelsens kulturmiljöprogram. Regementsområdet i

Revinge är skyddat som byggnadsminne. Förutom riksintressen och regionala intressen finns områden som utpekats i kommunala underlag. Lunds kommun har upprättat ett kulturmiljöprogram som kompletterar de tidigare geografiskt avgränsade bevaringsprogram som finns för delar av kommunen. Kulturmiljöprogrammet antogs av Byggnadsnämnden 2017.

Riksintressena för kulturmiljövården på landsbygden har inom kulturmiljöprogrammet analyserats avseende betydelsebärande bebyggelse och landskapselement. Dessa analyser bör ligga till grund för fortsatt plan- och bygglovshantering i området och utgöra en grund för tolkningen av varsamhet oavsett lovplikt eller anmälningsplikt i områdena.

I kulturmiljöprogrammet redovisas även värdefulla miljöer knutna till äldre industri och verksamhet så som Dalby stenbrott och fd Siporexfabriken, grupphus och flerbostadsbebyggelse i Dalby. Ett annat underlag är det som behandlar modern grupphus- och flerbostadsbebyggelse, med områden utpekade i Lund och i de större tätorterna.

Detta kapitel är en fördjupning av strategierna i avsnittet *Arkitektur och kulturmiljö* i planstrategin för att stärka målbilden *Det nära och levande Lund*. Där beskrivs vikten av att kulturmiljöernas värde ska synliggöras och utvecklas men även att dess potential ska tas tillvara i samhällsförändringar.

Ställningstaganden

Kulturmiljön utgör en mycket viktig del av de värden som lägger grunden för Lunds attraktivitet som stad och livsmiljö. Det är av särskild vikt att kulturvärdena i stadskärnan kan bevaras och utvecklas parallellt med den kraftfulla utveckling av staden som förutses och planeras för. Kulturvärdena i resten av kommunen är också av stor vikt att bevara och utveckla i samband med de pågående förändringarna av tätorter och landskap.

Generella ställningstaganden

- Kulturmiljövården ska användas som resurs i samhällsförändringar. Vid planläggning och byggnation ska de

befintliga kulturmiljöerna beaktas som en resurs.

- Uppdatera kontinuerligt befintliga kunskapsunderlag och komplettera kunskapsunderlagen till att omfatta hela kommunen. Uppdatera och komplettera befintliga bevaringsprogram för tätorten Lund. Upprätta bevaringsprogram för att identifiera och uppmärksamma kulturvärdena i Södra Sandby, Genarp, Torna Hällestad, Revinge.
- Kulturvärden i bebyggd miljö ska utvecklas. De kulturella, historiska och arkitektoniska arven i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas. Särskilt värdefulla kulturmiljöer ska skyddas. De i bevaringsprogrammen uttalade rekommendationerna ska, enligt beslut i kommunfullmäktige, läggas till grund för bygglovsprövning och detaljplanläggning.
- Kunskaperna om kulturmiljöerna i Lunds kommun ska öka liksom graden av medborgardialog i arbetet med att utveckla och bevara kulturmiljöerna.
- Gradens av tillgänglighet till kulturarven i kommunen ska öka.
- Genom samverkan med andra förvaltningar kan god kulturmiljönytta uppnås och kommunen kan föregå med gott exempel. Exempelvis kan kulturmiljöunderlag tas fram i samråd med skolor för att fungera som resurs för pedagogiskt arbete.

Ställningstaganden för kulturmiljövården i Lunds stad

- Fortsätt analysera hur den särpräglade kulturmiljön inom riksintresset för Lunds tätort kan utvecklas med bevarande av kvaliteterna.
- Gatunät och kvartersindelning representerar de riktigt långa tidslinjerna i staden. Dessa bildar grunden för mycket av det som vi förknippar staden med och ska bevaras till största delen. Särskild vikt ska fästas vid det medeltida gatunätet. Viktigt är att ytterligare vidgningar av gaturummet inte accepteras. Skyddet av gatunätet innebär också att det ska ges en utformning så att de gamla strukturerna framgår. Det är väsentligt

att de gamla infartsgatornas karaktär framgår även efter eventuellt trafiktekniskt motiverade ombyggnader. Relationen mellan gatumark och kvartersmark ska bibehållas. I de delar en medeltida tomtstruktur finns bevarad bör denna bibehållas. Gårdsmiljöerna ska värnas och fler gårdsöverbyggnader bör ej genomföras.

- Bebyggelsens höjd och volym, främst i stadskärnan har stor betydelse för hur miljön upplevs. Hushöjder och våningsantal bör i stadskärnan avvägas mot befintlig bebyggelse. Även höga hus utanför stadskärnan påverkar känsliga miljöer och en strategi för var höga hus kan byggas i tätorten bör tas fram.
- För att värna de historiska kvalitéterna och den lokala karaktären som bygger upp kulturvärdena inom stadskärnan krävs omsorg om bebyggelsens detaljering, Riktlinjer för underhåll och ändring är att visa särskild omsorg om byggnadernas tids- och platsbundna karaktärer med fasader av tegel, puts, natursten och korsvirke samt byggnadsdetaljer i natursten, betong, puts och tegel, tak belagda med tegel, skiffer, koppar och målad plåt. Fönstren utgör betydelsefulla delar av karaktären, ursprungliga och äldre fönster bör om möjligt bevaras i stadskärnan medan då byte medges bör byggnader uppförda före 1990 företrädesvis föras med träfönster i fasad
- Stadsdelarnas skilda historiska och topografiska förutsättningar har skapat olika karaktärer och sekvenser, detta bör beaktas och tas tillvara vid planering och bygglov. Värden hos den yngre bebyggelsen, som inte har behandlats i bevaringsprogrammen, ska beaktas.
- Upprätta nya detaljplaner i stadskärnan som innehåller rivningsförbud, skydds- och varsamhetsbestämmelser för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, prioritering efter att ersätta de miljöer som saknar detaljplan (1874-års plan) och de som har detaljplaner som inte alls tar hänsyn till kulturvärdena, cirka 30 kvarter innanför vallarna. Nya detaljplaner behövs för att stödja bygglovhanteringen avseende kulturvär-

den, att följa upp att underhålls och ändringsrenden utförs varsamt, så att stadskärnan utvecklas med kulturvärdena som resurs. Exempelvis saknas detaljplan för Lunds station och för stora delar av Sankt Lars. I avvägningen mellan olika intressen ska PBL:s varsamhetsregler väga tungt. Arbetet med att genomföra nya detaljplaner i värdefulla miljöer som saknar rivningsförbud, skydds- och varsamhetsbestämmelser måste ges ett specifikt mål och resurssättas därefter. Vid upprättande av planprogram ska ett avsnitt om områdets eventuella kulturhistoriska värden tas med.

- De i bevaringsprogrammen uttalade rekommendationerna ska, enligt beslut i kommunfullmäktige, läggas till grund för bygglovsprövning och detaljplanläggning.

Ställningstaganden för kulturmiljövärden i tätorterna och byarna

- Tätorternas skilda historiska och topografiska förutsättningar bör beaktas och tas tillvara vid planering och bygglov.
- Analys av ortens övergripande bebyggelsestruktur bör genomföras inför planering av flervåningshus eftersom även byggandet av vad som kan förefalla måttliga våningsantal, kan ge stor påverkan i känsliga miljöer.
- Vid förtätningar i befintliga tätortsmiljöer är det viktigt att platsens karaktär analyseras och kulturhistoriska värden identifieras för att ortens identitet ska utvecklas och att man ska kunna dra nytta av befintliga kvalitéter. Det är väsentligt att värna den äldre bebyggelsen och medvetet arbeta med gestaltningen av de centrala delarna.
- Landskapet ska hållas öppet i anslutning till kyrkorna i Dalby, Genarp och Revinge. Bebyggelse i anslutning till dessa kyrkor bör prövas noggrant avseende påverkan på kyrkans roll som landmärke.
- Vid ändring av byggnad inom kulturhistoriskt värdefulla områden ska PBL:s varsamhetsregler och förvanskingsförbud tillämpas. Dessa berör skala,

materialval, färgsättning, takets utformning avseende form, obrutna takfall och takfotens utformning, men även viktiga detaljer som dörrar, fönster, listverk, skorstenar och trappor. Motsvarande krav ska ställas på nybebyggelse.

- Vid planläggning i tätorterna och byarna ska värdefulla miljöer uppmärksammas och ges ett adekvat skydd. Efterhand som bevaringsprogram utarbetas för de olika byarna bör dessa ges motsvarande ställning som bevaringsprogrammen för Lund. Väsentligt är att byggnader, som är viktiga för tätortens eller byns historia, bevaras. Upprätta nya detaljplaner i tätorterna som innehåller rivningsförbud, skydds- och varsamhetsbestämmelser för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. De mindre byarna bör successivt föras med områdesbestämmelser för att värna den kulturhistoriskt värdefulla miljön.

Ställningstaganden för kulturmiljövärden på landsbygden

- Landsbygdsmiljöernas skilda historiska och topografiska förutsättningar bör beaktas och tas tillvara vid planering och bygglov.
- Sambandet mellan de biologiska värdena och de kulturpräglade miljöerna bör analyseras och lyftas fram. Exempelvis Kävlingeå restaurering av vandringsvägar för fisk i förhållande till kvarndammarna o miljöerna vid möllorna.
- Större landskapspåverkande projekt såsom tätortsutbyggnad, vägar, järnvägar, vindkraftverk och kraftledning samt större skogsplanteringar och energiskogsodlingar på jordbruksmark bör föregås av fördjupade landskapsanalyser. När projekten berör områden av läns- eller riksintressen för kulturmiljövärden ska detta ske. Värdefulla miljöer bör skyddas från vindkraftsetableringar. Utnyttja industri- o verksamhetsmiljöer eller redan störda miljöer istället för odlingslandskapet med värdefull natur- och kultur.
- Fullåkersbygden ska som helhet betraktas som en kulturhistoriskt värdefull miljö. Särskild tyngd ska de

kulturhistoriska intressena ges inom de som riks eller länsintresse utpekade områdena. För dessa bör på sikt områdesbestämmelser upprättas. Även landskapen präglade av mer extensiv drift som betes- och ängsmark har stora kulturhistoriska värden, underlagen i kulturmiljöprogrammen ska användas inför planläggning. I de fall områdesbestämmelser införs för att säkerställa andra intressen, ska det prövas om det då även är lämpligt att införa ett skydd för kulturmiljön.

- Det är angeläget att de olika tätorterna förblir åtskilda och definieras tydligt i landskapet. Bevarande av ett öppet landskap mellan tätorterna ska därför prioriteras.
- Spridd nybebyggelse i det öppna landskapet bör endast medges restriktivt. Särskilt i exponerade lägen och inom läns- och riksintressena för kulturmiljövården bör stora krav ställas på utformningen av eventuell nybebyggelse. Husen ska i skala, färg och materialval anpassas till den inom området traditionella bebyggelsen. Väsentlig är också taket och takfotens utformning liksom anpassningen till terrängen.
- Ett bevarande av synliga fornlämningar ska prioriteras. Bronsåldershögar ska tillåtas bibehålla sin kontakt med det omgivande landskapet.
- Upprätta områdesbestämmelser för områden med höga kulturmiljövärden. Högst prioriterat är områden av riksintresse för kulturmiljö. Områdesbestämmelserna utarbetas för att reglera bygglov, rivningslov och anmälningsplikt för den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. Även landskapsmiljöer som identifierats i kulturmiljöprogrammet bör skyddas genom områdesbestämmelser. De befintliga områdesbestämmelserna för en del av Revingefältet bör kompletteras och innefatta exempelvis även mindre gårds- och torpanläggningar samt uttryck för jordbrukets sidonärningar som torv- och sandtäkt. Bebyggelsen i områdena kring Lyngby, Håckeberga, Arendala-Hardebergaområdet, Måryd-Skrylle, öster om gamla Tygelsjö by samt söder/sydväst om Veberöd bör undersökas inför eventuella områdesbestämmelser.

Riksintressen för kulturmiljövård

En riksintressebeskrivning avser den av Riksantikvarieämbetet upprättade redogörelsen för ett riksintresseanspråk. Riksintressebeskrivningen består av en motivering som ringar in områdets riksintressanta kulturhistoriska sammanhang samt en redovisning av olika uttryck för riksintresset.

Ett uttryck för riksintresset är sådana inslag i landskapet som är ett resultat av den kulturhistoriska utveckling som legat till grund för utpekandet av riksintresset och som anges i riksintressebeskrivningen. Uttrycken kan bestå av hela miljöer, mindre områden, markslag, byggnader, anläggningar, lämningar, egenskaper och karaktärsdrag samt visuella, funktionella eller andra samband mellan dessa.

Generellt kan sägas att i uttrycken för riksintressena måste komplexiteten värnas och beskrivningar utvecklas. Miljöerna utgörs av stora områden med sammansatta värden. Riksintressebeskrivningarna innebär många förenklingar. Nedan följer varje riksintresseområde i Lunds kommun med kommentarer.

Riksintresset för Lunds stad

Lund [M87]

Motivering: Stiftsstad och universitetsstad, en av landets äldsta och mest betydande medeltidsstäder, som speglar utvecklingen från kyrklig metropol till universitetsstad med expansiv utveckling under det sena 1800-talet och 1900-talet. (Skolstad).

Uttryck för riksintresset: Det oregelbundna medeltida stadsplanemönstret med tillskott från senare tider, tomtstruktur, platsbildningar. Domkyrkan, medeltida hus, stadsvallen och andra lämningar från medeltiden. Olika byggnader för universitetet och det intellektuella livet. Stadssiluetten, siktlinjer ut från staden och in mot Lund från det omgivande slättlandskapet. Bebyggelsens skala, volym och placering. Den sydsandinaviska bebyggelsetraditionen med sina småskaliga hus i tegel och korsvirke från den förindustriella perioden, och den mer storstadsmässiga bebyggelsen från 1800-talets slut och

1900-talets början. Gaturummets karaktär, platsbildningarna och gårdsrummen. Stadens offentliga byggnader. Järnvägsmiljön som en viktig faktor bakom 1800-talets expansion. Handels- och hantverksgårdar, och bostäder och bebyggelseområden som visar levnadsförhållandena för skilda sociala skikt och vid olika tidpunkter. Parker och planteringar, både inne i det medeltida stadsområdet och i zonen runtomkring, vilken dessutom präglas av många institutioner och av villabebyggelse. Spår av gamla infartsvägar, gränser och andra markförhållanden i det som tidigare var obebyggda marker runt staden.

Kommentar

Uttrycket för Lunds stad är ovanligt väl utvecklat men likväl inte tillräckligt, det finns även anledning att diskutera avgränsningsområdena för att spegla ett större historiskt tidsdjup och säkerställa att betydelsefulla funktionella samband ingår i miljöerna. I staden ligger en stor andel av bebyggelsen under detaljplaner som är starkt förlegade och inte speglar vår syn på kulturmiljöns värde. Här finns många saneringsplaner från 1930/40-talet som förutsätter rivningar, breddning av gator och uppförandet av 5-våningshus i känsliga lägen. Det bristande skyddet innebär att anmälnings- och lovplikt blir oklar eller otillräcklig och att underhållsåtgärder eller ändringar kan minska de kulturhistoriska värdena. Bevarandeplaner, d v s detaljplaner med syfte att säkerställa värdena, tas fram i mycket långsam takt och motsvarar inte behovet. Utgångspunkten för planeringen i Lund bör vara att riksintresse för kulturmiljö är en stor tillgång, en kvalitetsstämpel som vi ska nyttja mer offensivt och utveckla. Om vi kan ta kommandot över riksintresset, och definiera vad vill vi utveckla och förstärka kan stadskärnans identitet stärkas. Generellt sett kan riksintressena nyttjas mer för att öka intresset för kommunens kulturmiljöer.

S:t Lars: Även begravningsplatsen bör ingå i riksintresseområdet. Detaljplanearbetet prioriteras för att säkerställa värdena i bebyggelsen och planteringarna. Idag pågår arbete med att utarbeta skydd för Sankt Lars f d sjukhusmiljö.

Stadskärnan: Detaljplanearbetet prioriteras för att säkerställa värdena i bebyggelsen, gårdsmiljöer och publika miljöer. Frågan om skala och byggnadshöjd på ny bebyggelse viktig, då byggnader i stadskärnan är mellan en och fem våningar, i många miljöer är den dominerande karaktären bebyggelse i 1-2 våningar. Karaktären är ofta präglad av en omväxlande våningshöjd i samma kvarter

Äldre byggnader som speglar tidigare sociala sammanhang, byggnadsskick och historiska samband har stor betydelse för miljön och ska behållas för att stadskärnans karaktär ska bevaras. Detta även om enstaka hus kan ha förändrats eller delvis förvanskats, de kan ha värdefulla interiörer, gårdsrum eller volymer som bidrar till att bygga upp karaktären inom RI.

Tomtstruktur: Mindre tomter läggs samman och de historiskt framväxta tomtstrukturerna riskerar att förenklas och samband att försvinna. En tidigare tomtstruktur har varit uppbyggd av smala djupa tomter som styckats och förtätats. Det är viktigt att förvalta småskaligheten.

Mårtenstorget är stadens handelstorg sen 1840-talet, med livsmedelsförsäljning och saluhallen.

Stadssiluetten, siktlinjer: Analys bör göras av vilka av dessa som är mest betydelsefulla och vilken tålighet de har i förhållande till nybyggnation. Utveckling av befintliga underlag bör ske för att bättre nyttja stadskärnans kvalitéer. Förutsättningar för hur nytillskott kan främja stadssiluetten och siktlinjer bör studeras. Breda skivhus och homogena rätvinkliga volymer bör generellt undvikas i tätorten. Domkyrkan har dominerat stadens visuella karaktär sen 1100-talets början och bidrar till identiteten.

Sydskandinaviska bebyggelsestraditionen med sina småskaliga hus i tegel och korsvirke från den förindustriella perioden. Social spännvidd, variation i ålder och utförande, genom successiva rivningar försvinner allt fler av de enklare husen, det beror på den tekniska livslängden i enkla material i kombination med bristfälliga projekteringar av ändringar och bristande kunskaper om hur exempelvis konstruktioner i lera och timmer underhålls.

Bebyggelsen knuten till universitetet och det intellektuella livet. Inom riksintresset Lunds stad utgör universitetets utveckling en viktig del. Kommunen ska sträva efter att stadskärnan ska vara intressant för universitetet att verka i. Universitetet har sedan starten 1668 varit en del av stadskärnan och påverkat stadslivet, befolkningssammansättningen, mentaliteten, bebyggelsemönster och byggnadernas utformning. Här kan lyftas fram de för staden specifika bostadshus som utvecklats, framför allt studentbostäder och bostäder för verksamma vid universitetet. Flera av de fåtaliga äldre hus som bevarats från 1700-talet och 1800-talets första hälft har ursprung i detta sammanhang. En del äldre professorsbostäder har uppförts med tanke på att möjliggöra uthyrning till studenter samt viss undervisning i hemmet. De äldre institutionsbyggnader i stadskärnan som universitetet lämnar måste bevaras om identiteten som universitetsstad ska kunna utvecklas. Universitetets miljöer är under förändring då institutioner lämnar stadskärnan för andra byggnader närmre LTH, de äldre byggnaderna lämnas till annan verksamhet utan koppling till universitetet, på sikt kan det påverka upplevelsen av stadens historiska koppling till universitetet. En del byggnader som är skyddade som byggnadsminnen har varit förknippade med universitetet, exempelvis de som fungerat som studentbostäder.

Storstadsmässiga bebyggelsen från 1800-talets slut och 1900-talets början. Lunds stadskärna innehåller ett stort antal bankbyggnader och flerbostadshus från 1800-talets slut och 1900-talets första hälft.

Gaturummets karaktär påverkas av exempelvis markbegränsning där kulturmiljövärdena ska vägas samman med trafiktekniska behov och behov av att öka tillgängligheten, något som kan kräva att platsspecifika lösningar tas fram för att nå de tekniska behoven med omsorg om kulturmiljön. Sten- och grusmaterial är en del av gaturummets karaktär.

Gårdsrummen: Ofta är gårdsmiljöerna småskaliga med äldre bebyggelse och flera innehåller grönska av betydelse. Genom revideringen av Bevaringsprogrammet 2006-2009 har många av stadskärnans historiska gårdsmiljöer

lyfts fram och värderats högt kulturhistoriskt. Programmet är en utgångspunkt för skydds- och varsamhetsbestämmelser i detaljplanen.

Parker och trädgårdar har generellt sett ett otillräckligt skydd, den gröna zon av planteringar som omger stadskärnan är utsatt för press från nya krav på trafiklösningar, parkering, bebyggelse och förenklad förvaltning.

Avgränsning Annetorpshemmet (Drottning Sofia) och Norra kyrkogården ligger också inom riksintresset, liksom Kråkelyckan och en del av Helgonabacken med en del av sjukhus och universitetsområdet. Norra kyrkogården och Sankt Lars samt Sankt Jörgen ingår i det geografiskt definierade riksintresseområdet men kommenteras inte uttryckligen i texten. *I samband med upprättandet av ramprogram för sjukhusområdet och LTH kunde konstateras av delar av universitetet och sjukhuset ligger inom riksintresseområde men att stora delar tillkomna under mitten av 1900-talet inte ingår. Dessa delar skulle kunna ingå efter en revidering av riksintresseområdena för att bättre spegla en kontinuerlig utveckling i miljön.* När det regionala kulturminnesvårdsprogrammet för Skåne upprättades 1982, poängterades att programmet inte skulle ses som slutgiltigt utan att det utgör ett handlingsprogram som ska fungera som underlag för fortsatt arbete från Länsstyrelse och kommun.

Övriga riksintressen i Lunds kommun

Förutom Lunds stad finns ett antal riksintressen för kulturmiljö inom Lunds kommun. De behandlas i kulturmiljöprogrammet Landsbygdens bebyggelse där karaktärsdragen i miljöerna och de läsbara uttryck som finns lyfts fram och utvecklas. I texterna nedan har kommentarerna hämtats från detta underlag.

Landsbygdens bebyggelsemiljöer i Lunds kommun är varierande från godsens storskaliga och komplexa anläggningar, bondbyarna med olika karaktär, bakgrund och ålder, skiftets ensamliggande gårdar, småskaliga gårdar och torp i risbygden. Beskrivningarna måste utvecklas. Exempelvis så är inte möllorna i Kävlungeån från 1800-talet utan är miljöer med medeltida ursprung men med byggnader som

uppförts eller kraftigt förnyats under 1800-talet. Miljöerna har fungerat som kvarnplatser länge och här finns olika tidsskikt.

Sularpsdalen-Kungsmarken (MK81)

Motivering: Fornlämningssmiljö och lämningar efter medeltida biskopssäte med omfattande agrarhistoriska spår i dalgångsbygden kring Sularpsån. (Borgmiljö).

Uttryck för riksintresset: Lämningarna efter biskop Absalons borg Glumstorp, fossila åkersystem med ryggade åkrar, odlingsrösen, vallar, hägnadssystem och järnåldersgravfält samt bevarade och betade ängs- och hagmarker.

I området ingår även: Sandbyholms holländaremölla från 1800-talets slut med dominerande läge i landskapet samt lämningar efter medeltida tegelframställning med raserade tegelugnar och bevarade lergropar.

Kommentar

I Kulturmiljöprogrammets *landsbygdens bebyggelse* beskrivs "Framträdande kulturhistoriska karaktärsdrag". Rester av de gamla (medeltida eller i alla fall före skiftena) bets- och slättermarkerna vid Sularp och Kungsmarken. Annelunds gård tillkommen 1831, representativ för 1800-talets utskiftade gårdar med olika byggnader som speglar utvecklingen. Sandbymölla och Heamöllan är tydliga symbolbyggnader och landmärken i landskapet som vittnar om jordbrukets historiska betydelse. Arrendeegnahemmen vid Sandbyvägen är från egnahemsepokens slutskede på 1930-talet. De visar dels på hur en liten gårdsanläggning skulle organiseras och byggas, exemplifierar egnahemsrörelsen. Landskapet runt Kungsmarken-Fågelsång har präglats av äng och åker sedan medeltiden och rester av detta finns kvar. Dessa områden är numera naturreservat och ingår i riksintresse för kulturmiljövården och det regionala kulturmiljöprogrammet.

Dalby (MK83)

Motivering: A. Kyrkomiljö med Nordens äldsta bevarade stenkyrka samt kungsgård som under medeltiden omvandlats till kloster. (Klostermiljö). B. Centralbygd i lätt kuperat odlingslandskap med förhistorisk kontinuitet

kring äldre vägsträckning och av skiftena påverkad gårds- och ägostruktur samt det av stordrift präglade landskapet kring godsen. (Fornlämningssmiljö).

Uttryck för riksintresset: A. Landskapsparti med betydande visuella värden kring den tidigmedeltida och landskapsdominerande Heligkorskyrkan - ursprungligen uppförd på 1000-talet, kyrkogård, lämningar efter Dalby kungsgårds kloster från 1300-talet. B. Arendala tingsplats, gravfält och stensättningar vid Billebjär, Billebjärs fäladsmark och Dalby hage, vallanläggning av okänt ursprung, äldre ägostrukturer med pilevallar, den gamla kungsvägen Lund - Dalby. Hardeberga sockencentrum med medeltida kyrka, skola, prästgård och ett flertal gatehus. Sjöstorps by med koncentrerad bebyggelse. Arendala och Hardeberga gods med tillhörande bebyggelse och rikt allésystem. Tygelsjö mölla.

I området ingår även: Den kring torget i Dalby liggande bebyggelsen från sent 1800-tal till tidigt 1900-tal, skola, tingshus, gästgivaregård, äldre bostads- och gatehus samt sekelskiftes-bebyggelse i rött tegel. Billebjärs f.d. stenbrott och medeltida stenbrott vid Hardeberga.

Kommentar

I Kulturmiljöprogrammets *landsbygdens bebyggelse* beskrivs "Framträdande kulturhistoriska karaktärsdrag"

Exempelvis Arendala huvudgård omgärdad av öppna fält med mangelgravar och allé. Mangård i herrgårdsarkitektur med flyglar, park och mur som gräns mellan mangård och ladugård. Lantarbetarbostäder i typisk utformning och traditionella skånska material som puts och tegel. Även andra gårdar som Södra Arendala och Östra Arendala, Hardeberga boställe lyfts fram med bebyggelse samt park/trädgård. Landskapselement som bygger upp karaktären är exempelvis stengården och/eller pilerader markerar gränslinjer. Byar med kvarvarande sammanhållen äldre bebyggelse och växtlighet som definierar skillnaden mot omgivande öppna landskap. Hardeberga by (bykärna med medeltida kyrka, skola och prästgård), Hardeberga säteri, Sjöstorps by. Gårdar i förskiftesläge och helhet i bebyggelsen med bostadshus, ekonomilängor, uthus, trädgård, trädrader och gårdsplan. Tidstypiska

byggnader från 1800- och 1900-talen vad gäller material och utformning och där jordbrukets utveckling och social status är avläsbar. Tygelsjö byplats med en gård. Billebjärs fälad och utskiftad gård och två egnahem/smågårdar. Väster om Dalby ett rätlinjigt skifteslandskap med många utskiftade gårdar, ofta i tre och fyrkantig form med byggnader från 1800- och 1900-tal. Småställen och vattenmölla kring Dalby hage. Dalby kungsgård och Dalby hage samt Dalby norreskog och söderskog, byggnader och struktur med hävd sedan medeltiden. Silo och magasin, väderkvarn i Dalby, utskiftade gårdar. Det öppna jordbrukslandskapet med gles traditionell bebyggelse medger vyer mot landmärkena Dalby kungsgård och kyrka samt silo vid stationsmiljön. Betade fäladsmarker vid Tygelsjö och avstyckade egnahem vid Billebjär har betydelse för landskapets karaktär.

I Vidare planläggning av Dalby tätort och utbyggnad behöver konsekvenserna utredas vidare och hänsyn tas till riksintressenas värden och samspel.

Dalby silo 1970-tal, privat fotografi Kent Mårtensson

Björnstorp - Gödelöv [M82] (Bonderup, Genarp, Gödelöv, Hällestad, Lyngby och Veberöd sn:r)

Motivering: Kuperat odlingslandskap vid Romelåsen med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet, sätesgården Björnstorp från senmedeltiden med omgivande slottslandskap samt medeltida kyrkor. (Fornlämningssmiljö).

Uttryck för riksintresset: Fornlämningsskoncentration från järnåldern med gravfält och resta stenar, Ugglarps skeppsättning, fossil odlingsmark med terrasserings- och hålvägar. Betesmarker och enefälader. Kyrkbyn Gödelöv med kyrka från medeltiden samt gatehus. Björnstorps slott av senmedeltida ursprung med slottsbyggnad från 1750 av C Hårleman som omgestaltats av H Zettervall under 1800-talet, omfattande allé- och parksystem, välbevarad ekonomi- och arbetarbebyggelse.

I området ingår även: Genarps stora kyrkobyggnad från 1599 - Skånes enda under 1500-talet nybyggda kyrka.

Kommentar

I Kulturmiljöprogrammets *landsbygdens bebyggelse* beskrivs "Framträdande kulturhistoriska karaktärsdrag"

Björnstorps godsmiljö, bebyggelse, alléer, slottspark och skogsplanterade fäladsmarkerna på Romeleåsen (med de senare ingår inte i RI). Björnstorps torg med fyrvägskors med äldre hantverkshus i korsvirke och tegel. Godset har även präglat gårdarna Södra Ugglarp och Ettarp organiserade och gestaltade som mindre herrgårdsanläggningar. Södra Ugglarps herrgård med rest av parkanläggningar samt mangårdsbyggnad och ekonomibyggnader från senare delen av 1800-talet och början av 1900-talet. Ettarps plattgård med ekonomibyggnader, lantarbetarbostäder och ett rätvinkligt vägnät typiskt för enskiftet. Äldre ensamgårdar och torpställen i delar av området med äldre gårdar av fyrlängad typ med inslag av gråstens- och korsvirkeslängor. Rester av äldre fäladsmark på Knivsåsen och Romeleåsen med inslag av äldre betespräglade buskar och vidkroniga lövträd, hägnader och stengården. Gödelövs kyrkby med medeltida kyrka, kvarliggande gårdar och gathus, stenvalvsbro och kvarndamm. Fäladsgata till

fälad och Gödelövsskogen på Romeleåsen. Av vägsträckor är stora vägen genom byn och vägen över åsen i Gödelövsbäckens dalgång av mycket gammalt ursprung. Bebyggelse vid Björnstorps station med skola, affär och annan bebyggelse från 1900-talets första hälft.

Lackalänga [M45] (delen i Västra Hoby och Stångby sn:r)

Motivering: Dalgångsbygd och odlingslandskap med karaktär av slättbygd, med bosättningskontinuitet kring Kävlingeån och med en betydande koncentration av forn lämningar längs med höjdryggen söder om Lackalänga. (Fornlämningssmiljö).

Uttryck för riksintresset: Gånggrift och stora bronsåldershögar längs med ådalen, betade strandängar samt spridd gårdsbebyggelse från 1800-1900-tal och ett landskap som tydligt präglats av skiftets genomförande med rätvinkliga vägnät, uppfartsvägar och enstaka alléer. (Miljön berör även Kävlinge kommun).

Kommentar

I Kulturmiljöprogrammets *landsbygdens bebyggelse* beskrivs "Framträdande kulturhistoriska karaktärsdrag": Tydligt avgränsade täta byar delvis med förskifteskaraktär. Välbevarad utbredning och struktur av bytomt före skiftena, med grönstruktur, gårdar och hus i förskiftesläge. Öppet landskap med utskiftade friliggande gårdar särskilt tydligt i Västra Hoby socken. Åkerlandskapet bär enskiftesstruktur i fastighetsindelning och bebyggelse. Bevarade gårdsstrukturer med mangård, trädgård och ekonomibyggnader ofta placerade mitt på ägor. Äldre vägsträckningar markeras fortfarande till viss del av trädrader i Västra Hoby, långa pilerader med ursprung i enskiftet. Kvarnbebyggelse vid Krutmöllan, med korsvirkesbyggnader i stor volym och stenvalvsbro som visar 1800-talets utvecklade kvarnrörelse vid Kävlingeån. Kvarnarna har lång kontinuitet på platsen, i området ingår även Bösmöllan, Mellanmöllan, Fladevadsmöllan, Kvarnviks valskvarn samt Håstads mölla.

Kvarvarande byggnader i byarna åskådliggör deras historiska befolkningssammansättning med bönder, hantverkare och gathusbefolkning. De äldre gårdarna med sammanbyggda längor, ofta i korsvirke, är traditionella för den skogfattiga bygden. Fristående större mangårdar och ekonomibyggnader, tydliggör jordbrukets utveckling till mitten av 1900-talet. De utskiftade gårdarna i Västra Hoby socken tydliggör jordbrukets skiftesreformer och successiva effektivisering. Gårdarna är välbevarade till struktur med mangård, ekonomilängor och trädgård. Gråsten förekommer som tidstypiskt byggnadsmaterial efter skiftena. De mangelgravar som ännu finns kvar är karaktäristiska kulturminnen från skiftenas tid. Skogsgård som på 1800-talet ägdes av dåvarande professorn i botanik, Agardh, innehåller byggnads- och trädgårdshistoriskt värde. Stångby mosse med strukturen av små tegar, korta pilerader och de kvarvarande husen i blygsam skala, ofta i korsvirke, visar på den typiska ansamling av hus som kunde uppstå efter avstyckningar och befolkningsökningar.

Krutmöllan Kävlingeån, foto Carita Melchert Kulturen

Håstad-Svenstorp Flyinge [M81]

Motivering: Vidsträckt slottslandskap och odlingslandskap kring Kävlingeån med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet som sedan stormaktstiden präglats av godsförvaltningen vid slotten Svenstorp och Hviderup samt Flyinge kungsgård och de spår förvaltningen lämnat på såväl landskapets utformning som på bebyggelsens och kyrkornas utveckling inom området. (Vägmiljö, Kvarnmiljö).

Uttryck för riksintresset: Talrika fornlämningsmiljöer i form av stenkammargravar, dösar, gånggrifter från stenåldern samt bronsåldersgravfält med monumentala högar. Medeltida pilkantad vägsträckning - "Kyrkstigen". Stångby, Västra Hoby, Odarslöv, Håstad och Igelösa kyrkbyar med medeltida, senare omgestaltade kyrkor och med tillhörande välbevarat byggnadsbestånd i kyrkbyarna, skolor, prästgårdar och gatehus - företrädesvis från 1800-talet. Svenstorps slott av medeltida ursprung med huvudbyggnad från 1590-talet av arkitekten H van Steenwinckel som är länets främsta exempel på den danskinfluerade Christian IV-stilen, ekonomibebyggelse i gråsten och tegel, smedja, parterrer och stor parkanläggning samt pilevall med dominerande läge i landskapet. Flyinge kungsgård (byggnadsminne) med tradition som stuteri sedan medeltiden, omfattande byggnadsbestånd av skiftande ålder, i huvudsak målat i en för Flyinge typiskt gul färg.

Kommentar

I Kulturmiljöprogrammets *landsbygdens bebyggelse* beskrivs "Framträdande kulturhistoriska karaktärsdrag": Svenstorps med slott, park, trädgård, alléer, ekonomibyggnader och lantarbetarbostäder. Igelösa gamla bygata med allérester, gatehus och lantarbetarbostäder från 1800- och 1900-talet. Utskiftade gårdar med drag typiska för Svenstorp. Allésystem och inhägnad ekdunge vid Tågarp och de två stora gårdarna som före skiftet var byar. Vattenkvarnarna vid Kävlingeån är unika kvarnmiljöer med helhet i byggnadsbestånd lång tradition, Bösmöllan, Vadmöllan, Kvarnviks valskvarn och Håstad mölla. Håstad by med kvarliggande gård, gathusbebyggelse, statarlänga och den fritt liggande Håstadgården med mangård och ekonomibyggnader. Flyinge kungsgård med byggnader ordnade

kring ridplan samt alléer och park. Flyingeby med bondgårdar och små gatehus och rest av allé i öster. Igelösas gatehus med nyttoträdgård, arbetarbostäderna i byn och intill slottet.

Allé Flyinge Kungsgård, foto Carita Melchert Kulturen

Häckeberga [M95] (Häckeberga sn)

Motivering: Odlingslandskap kring Häckebergasjön och det av Häckeberga gods sedan medeltiden präglade landskapet och bebyggelsestrukturen. (Slottsmiljö).

Uttryck för riksintresset: Häckeberga slott med medeltida ursprung och med under åren 1873 - 75 uppförd manbyggnad efter ritningar av H Zettervall, murar och klippt häckkantat vägsystem, ekonomi- och arbetarbebyggelse, torp- och arrendegårdar samt den småskaliga fäladsmarken "Risen" med åkerfält och betesmarker, "Beden".

Kommentar

I Kulturmiljöprogrammets *landsbygdens bebyggelse* beskrivs "Framträdande kulturhistoriska karaktärsdrag": Häckeberga slottsmiljö i sjölandskapet med alléer, bokhäckar, lövträd och stengården. Ekonomibyggnader från slutet av 1800-talet byggda i rött tegel och natursten, lantarbetarbostäder i egenproducerat tegel och i korsvirke, puts röd panel, ibland inramad av stengården och häckar. Glest liggande småställen eller arrendegårdar i anslutning till ett stycke uppodlad mark. Plattgårdar och ensamliggande hus.

